"ADVANCED JOURNAL OF UNIVERSITY SCIENCE AND CREATIVE INNOVATIONS"

ARXITEKTURA YO‘NALISHI TALABALARINING INGLIZ TILIDA GAPIRISH KO‘NIKMASINI FAOLIYATGA YO‘NALTIRILGAN ANALITIK RUBRIKA ASOSIDA BAHOLASH METODIKASI

Shokirov Bahodir Ismoilovich
Toshkent shahridagi Adju universiteti o‘qituvchisi;
O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: b.shokirov@ajou.uz
ORCID: https://orcid.org/0009-0006-4161-7519
DOI : 10.67620/ajousci.240030

Annotatsiya. *Maqolada arxitektura yo‘nalishi talabalarining ingliz tilida gapirish ko‘nikmasini kasbiy-kommunikativ vaziyatlarda baholash uchun ishlab chiqilgan faoliyatga yo‘naltirilgan analitik rubrika (performance-oriented analytical rubric)ning metodik tuzilishi yoritiladi. Baholash konstruktida gapirish faoliyati to‘rtta o‘zaro bog‘liq, biroq alohida kuzatiladigan mezon orqali operatsionallashtirilgan: Kasbiy vazifani bajarish (Task Completion), Tildan foydalanish (Language Use), Kommunikativ samaradorlik (Communicative Effectiveness) va Debrifing sifati (Debriefing Quality). Har bir mezon 25 ball bilan baholanib, umumiy natija 100 ballik tizimda aniqlanadi. Rubrikaning o‘ziga xosligi gapirish ko‘nikmasining umumiy ko‘rsatkichlarini arxitektura ESP kontekstidagi loyiha taqdimoti, mijoz bilan muzokara, texnik muhokama, dizayn qarorini asoslash va reflektiv debrifing kabi professional vazifalar bilan bog‘lashidadir. Maqolada mezonlarning nazariy asoslari, kuzatiladigan indikatorlari, to‘rt darajali deskriptorlari, BAD (Briefing–Action–Debriefing) siklidagi o‘rni hamda o‘qituvchi bahosi, o‘zaro baholash (peer assessment) va o‘zini o‘zi baholash (self-assessment) bilan integratsiyasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda rubrika natijalari mezonlarga asoslangan (criterion-referenced) va shakllantiruvchi baholash dalili sifatida talqin qilinadi; diagnostik test natijalariga tegishli inferensial statistik xulosalar rubrika ballariga ko‘chirilmaydi.*

Kalit so‘zlar: *arxitektura ESP, gapirish ko‘nikmasi, faoliyatga yo‘naltirilgan baholash, analitik rubrika, kasbiy vazifani bajarish, tildan foydalanish, kommunikativ samaradorlik, debrifing sifati, simulyatsiya, BAD modeli.*

Abstract. *This article presents a methodology for assessing architecture students' English speaking skills in professional communicative situations through a performance-oriented analytical rubric. The assessment construct operationalizes speaking performance through four related but separately observable criteria: Task Completion, Language Use,*

Communicative Effectiveness, and Debriefing Quality. Each criterion carries 25 points, producing a 100-point total score. The distinctive feature of the rubric is its contextualization of general speaking assessment within architecture ESP tasks such as project presentations, client negotiations, technical discussions, design rationale, and reflective debriefing. The article explains the theoretical basis, observable indicators, four performance bands, integration with the Briefing–Action–Debriefing cycle, and the complementary roles of teacher, peer, and self-assessment. Rubric evidence is interpreted as criterion-referenced and formative evidence of speaking performance; inferential statistical claims derived from separate diagnostic tests are not attributed to rubric scores.

Key words: *architecture ESP, speaking skills, performance-oriented assessment, analytical rubric, professional communication, simulation, debriefing, criterion-referenced assessment.*

KIRISH

Arxitektura mutaxassisi uchun ingliz tilida gapirish faqat grammatik jihatdan to‘g‘ri jumla tuzish bilan cheklanmaydi. Loyiha taqdimotida g‘oyani tushunarli asoslash, mijoz talabini aniqlashtirish, texnik muhokamada sabab va oqibatni izohlash, e’tirozga professional javob qaytarish hamda qarorni himoya qilish bir vaqtning o‘zida til, kasbiy mazmun va interaksiyani talab qiladi. Shu sababli arxitektura ESP darsida gapirish ko‘nikmasini faqat ravonlik (fluency), grammatika yoki talaffuz (pronunciation) kabi umumiy ko‘rsatkichlar orqali baholash talabaning professional vazifani qay darajada bajarganini to‘liq ko‘rsatmaydi.

Gapirish ko‘nikmasini baholash (speaking assessment)ning murakkabligi avvalgi tadqiqotlarda ham qayd etilgan. Zamonaviy tadqiqotlarda analitik rubrikalar (analytic rubrics) og‘zaki nutq faoliyatini alohida mezonlarga ajratib, baholovchi uchun aniqroq qaror maydonini yaratishi ko‘rsatilgan. Limgomolvilas va Sukserm (2025) og‘zaki taqdimotni baholashda batafsil analitik rubrika hamda baholovchilar o‘rtasidagi muvofiqlashtirish baholash ishonchliligini oshirishda muhimligini ko‘rsatadi. ESP doirasida gapirish ko‘nikmasini baholashga oid sistematik tadqiqotlar esa umumiy til mezonlaridan tashqari sohaga xos (domain-specific), ya’ni kasbiy vazifaga xos ko‘rsatkichlarni aniq belgilash zaruratini ilgari suradi.

Mazkur maqolaning maqsadi arxitektura yo‘nalishi talabalarining ingliz tilida gapirish ko‘nikmasini simulyatsion kasbiy vaziyatlarda baholashga mo‘ljallangan to‘rt mezonli faoliyatga yo‘naltirilgan analitik rubrikaning metodik asoslarini yoritishdan iborat. Maqola rubrikaning o‘zini mutlaq yangi baholash turi sifatida emas, balki mavjud analitik baholash tamoyillarining arxitektura ESP kontekstiga moslashtirilgan, kasbiy vazifa, kommunikativ natija va reflektiv tahlilni bir konstrukt ichida bog‘laydigan variant sifatida talqin qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Analitik rubrikalar murakkab og‘zaki faoliyatni alohida kuzatiladigan mezonlarga ajratib, baholovchi qarorini shaffoflashtiradi. Samee va Kulsoom (2026) leksika, grammatika, talaffuz, ravonlik, mazmuniy moslik va fikrni shakllantirishni alohida baholagan; Daud va boshqalar (2020) esa autentik mini-seminar orqali gapirishni real faoliyat, hamkorlik va ijodkorlik bilan bog‘lagan. Bu tadqiqotlar standart mezonlarni o‘quv kontekstiga moslashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

ESPda baholash sohaga xos kommunikativ vazifani ham qamrab olishi kerak. Hijikata va Min (2021) kasbiy mazmun va vazifaga mos mezonlar zarurligini ta’kidlaydi. Arxitektura kontekstida shu sababli faqat ravonlik emas, mijoz talabini aniqlash, loyiha qarorini asoslash,

terminni o‘rinli qo‘llash va texnik muhokamada yechimni tushuntirish kabi kuzatiladigan dalillar baholanadi.

Refleksiya mazkur konstruktning rivojlantiruvchi qismidir. Shokirov va Ruzimov (2026) BAD siklida debrifingni faoliyatni qayta eslash, tilni tahlil qilish, fikr-mulohaza va keyingi maqsad bilan bog‘laydi. Ushbu maqolada diqqat sun’iy intellektga emas, Debrifing sifati mezonining metodik funksiyasiga qaratiladi.

IELTS Speaking mezonlari, CEFRning Range, Accuracy, Fluency, Interaction va Coherence o‘lchovlari hamda TOEFL iBT Speakingdagi Delivery, Language Use va Topic Development komponentlari gapirishni bir nechta kuzatiladigan jihatlar orqali baholash zarurligini ko‘rsatadi (Council of Europe, 2020; Educational Testing Service, 2024; IELTS, 2025). Phakiti (2025) esa konstrukt, baholash topshirig‘i va baholovchi qarorining o‘zaro mosligini markaziy tamoyil sifatida ko‘radi. Mazkur tadqiqotda ushbu asoslar arxitektura ESPning kasbiy-kommunikativ ehtiyojlariga moslashtirildi.

RUBRIKA MEZONLARINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY-METODIK ASOSLARI

Rubrika mezonlari tayyor modeldan ko‘chirilmadi. Davis va boshqalar (2018)dagi konstrukt, maqsad, dalil va xulosa muvofiqligi; Leńko-Szymańska (2020)dagi faoliyat orqali kommunikativ qobiliyat haqida xulosa chiqarish; Iliopoulou va boshqalar (2022)dagi autentik topshiriq, rubrika va reflektiv baholash; Phakiti (2025)dagi konstrukt, topshiriq, deskriptor va baholovchi qarori mosligi birgalikda tahlil qilindi. Ushbu komponentlar arxitektura ESPdagi vazifasiga ko‘ra to‘rtta funksional mezonga birlashtirildi: Kasbiy vazifani bajarish, Tildan foydalanish, Kommunikativ samaradorlik va Debrifing sifati. Ular yangi universal kategoriyalar emas, mavjud baholash konstruktlarining kasbiy simulyatsiya talablariga moslashtirilgan integrativ konfiguratsiyasidir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Rubrikani ishlab chiqish uch bosqichli metodik mantiqqa tayandi. Birinchi bosqichda gapirish ko‘nikmasini baholash hamda autentik va faoliyatga asoslangan baholash adabiyotlaridagi potensial komponentlar tahlil qilindi. Ikkinchi bosqichda ular arxitektura ESPning professional kommunikativ vazifalari bilan moslashtirilib, mazmunan bir-biriga yaqin indikatorlar to‘rtta funksional mezonga birlashtirildi. Uchinchi bosqichda ushbu mezonlar 16 ta professional simulyatsion senariyda barqaror saqlanib, kuzatiladigan indikatorlar vazifa turiga qarab konkretlashtirildi. Ushbu jarayon metodik takomillashtirish (methodological refinement) sifatida talqin qilinadi; maqola mezonlar o‘rtasida statistik model tanlash yoki alohida baholovchilararo validatsiya o‘tkazilganini da’vo qilmaydi.

Tadqiqot metodik xarakterga ega bo‘lib, arxitektura ESP kontekstida kuzatiladigan og‘zaki nutq faoliyati uchun mezonlarga asoslangan analitik baholash modelini ishlab chiqish va asoslashga qaratildi. Baholash birligi sifatida talabaning professional simulyatsion vazifadagi og‘zaki faoliyati olindi. Rubrika dissertatsiya doirasida ishlab chiqilgan 16 ta professional senariy, BAD modeli va B1 dan B2/B2+ gacha bosqichma-bosqich murakkablashadigan gapirish topshiriqlari bilan uyg‘unlashtirildi.

Baholash konstruktini shakllantirishda to‘rtta savol asos qilib olindi: talaba professional vazifani bajardimi; buning uchun ingliz tilidan qanchalik aniq va mos foydalandi; suhbatdosh bilan kommunikativ maqsadga erisha oldimi; bajarilgan faoliyat asosida o‘z faoliyatini tahlil qilib, keyingi rivojlanish maqsadini belgilay oldimi. Mazkur savollar mos ravishda Kasbiy vazifani

bajarish, Tildan foydalanish, Kommunikativ samaradorlik va Debrifing sifati mezonlariga aylantirildi.

Nazariy jihatdan Tildan foydalanish va Kommunikativ samaradorlik kommunikativ kompetensiyaning lingvistik, diskursiv va strategik komponentlari bilan bog‘landi; Debrifing sifati Kolbning reflektiv kuzatish (Reflective Observation) va abstrakt konseptuallashtirish (Abstract Conceptualization) bosqichlari bilan izohlandi; topshiriqlarning kognitiv murakkabligi Anderson va Krathwohl taksonomiyasi bilan uyg‘unlashtirildi. CEFR esa B1, B1+ va B2/B2+ oralig‘idagi progressiyani tavsiflash uchun tayanch sifatida olindi. Har bir mezon 25 foiz vaznga ega bo‘lib, rubrika umumiy 100 ballik tizimni tashkil etadi.



1-rasm. Faoliyatga yo‘naltirilgan baholashning metodik zanjiri

BAHOLASH MEZONLARI VA ULARNING OPERATSIONALLASHTIRILISHI

Mazkur rubrikadagi Kasbiy vazifani bajarish, Tildan foydalanish, Kommunikativ samaradorlik va Debrifing sifati mezonlari universal gapirish ko‘nikmasini baholash uchun mutlaqo yangi kategoriyalar sifatida taklif etilmaydi. Ularning nazariy ildizlari til aniqligi, ravonlik, interaksiya, mazmunni rivojlantirish va vazifani bajarish kabi mavjud baholash konstruktlariga borib taqaladi. Metodik yangilik ushbu konstruktlarni arxitektura ESPdagi professional simulyatsiya talablariga ko‘ra qayta guruhlash, kuzatiladigan kasbiy indikatorlar bilan operatsionallashtirish va BAD siklining reflektiv bosqichi bilan bir tizimga birlashtirishdan iborat.

To‘rtta mezon bir-birini takrorlamaydigan funksional qatlamlarni ifodalaydi. Kasbiy vazifani bajarish professional maqsadga erishishni; Tildan foydalanish terminologiya, grammatika, talaffuz, ravonlik va registrni; Kommunikativ samaradorlik interaksiya, izchillik va strategiyalarni; Debrifing sifati esa faoliyat dalilini tahlil qilish va keyingi rivojlanish maqsadini belgilashni qamrab oladi. Debrifing sifati til darajasining mustaqil komponenti emas, balki simulyatsiyadan keyingi reflektiv o‘rganish mezonidir.

Shu bois mazkur tadqiqotning mualliflik yechimi “to‘rtta yangi gapirish mezonini kashf etish”da emas. Uning hissasi to‘rtta funksional qatlamni, ya’ni professional vazifaga erishish, lingvistik resurslar, kommunikativ interaksiya va reflektiv rivojlanishni arxitekturaga xos faoliyatga yo‘naltirilgan analitik rubrika doirasida muvofiqlashtirishdadir. Ayniqsa Debrifing sifatining alohida mezon sifatida BAD modeliga bog‘lanishi baholashni yakuniy ball bilan tugatmay, keyingi simulyatsiyaga olib o‘tadigan rivojlantiruvchi mexanizmga aylantiradi (Shokirov & Ruzimov, 2026).



2-rasm. Arxitektura ESP gapirish faoliyatining to‘rt mezonli baholash konstrukti

Rubrikaning birinchi tamoyili “mezonlar barqarorligi + vazifaga mos indikatorlar” (criterion stability + task-sensitive indicators) sifatida ifodalanadi. Ya’ni to‘rtta asosiy mezon barcha senariylarda o‘zgarmaydi, biroq kuzatiladigan dalil vazifaning kommunikativ maqsadiga qarab konkretlashadi. Masalan, loyiha taqdimotida Kasbiy vazifani bajarish loyihaning asosiy yechimini tushuntirish va asoslash orqali namoyon bo‘lsa, mijoz bilan muzokarada mijoz ehtiyojini aniqlash, variantlarni muhokama qilish va kelishuvga yaqinlashish orqali namoyon bo‘ladi.

1-jadval. Faoliyatga yo‘naltirilgan analitik rubrika mezonlarining metodik tarkibi

Mezon	Asosiy savol	Kuzatiladigan indikatorlar	Vazn
Kasbiy vazifani bajarish	Talaba kasbiy vazifani bajardimi?	Rol talabiga mos harakat; kasbiy muammoni hal qilish; taqdimot/muzokara maqsadiga erishish; qarorni asoslash	25%
Tildan foydalanish	Til professional vazifani bajarishga qanchalik xizmat qildi?	Arxitektura terminologiyasi; grammatik aniqlik; talaffuz; ravonlik; professional registr	25%
Kommunikativ samaradorlik	Muloqot maqsadga olib bordimi?	Savol-javob; faol tinglash; navbat almashish; izchillik; aniqlashtirish; e’tirozga javob; kommunikativ strategiya	25%
Debrifing sifati	Talaba o‘z faoliyatidan o‘rgana oldimi?	Kuchli/zaif tomonlarni aniqlash; xato sababini izohlash; fikr-mulohazadan foydalanish; keyingi maqsadni belgilash	25%

100 BALLIK FAOLIYATGA YO‘NALTIRILGAN ANALITIK RUBRIKA

Rubrikaning har bir mezoni 25 ballik shkala asosida to‘rt darajada tavsiflandi: 0–14 ball Qoniqarsiz, 15–17 ball Qoniqarli, 18–22 ball Yaxshi va 23–25 ball A’lo. Umumiy natijada chegaralar mezonlarning minimal daraja ballaridan kelib chiqadi: 15 × 4 = 60, 18 × 4 = 72 va 23 × 4 = 92. Shunga ko‘ra umumiy baholash 0–59, 60–71, 72–91 va 92–100 oralig‘ida talqin qilinadi.

2-jadval. Arxitektura ESP simulyatsiyalarida gapirish ko‘nikmasini baholash uchun 100 ballik faoliyatga yo‘naltirilgan analitik rubrika

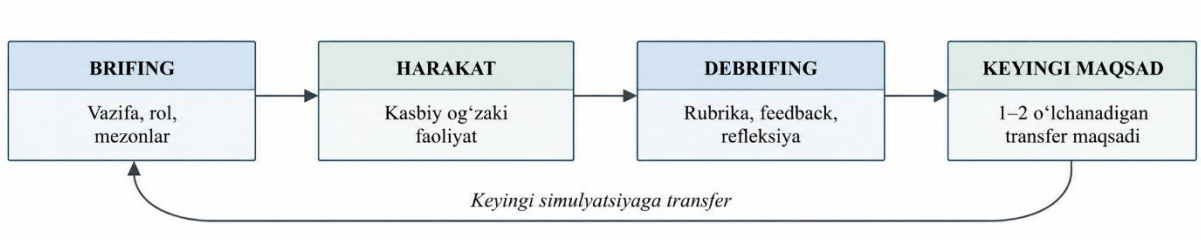
Mezon	Indikatorlar	Maks.	Qoniqarsiz 0–14	Qoniqarli 15–17	Yaxshi 18–22	A’lo 23–25
Kasbiy vazifani bajarish	Simulyatsion vazifani bajarish; rolga mos harakat; kasbiy muammoni hal qilish; taqdimot yoki muzokara maqsadiga erishish	25	Vazifaning asosiy qismini bajarmaydi; rol talablariga mos harakat yetarli emas; kasbiy qaror yoki yechimni asoslay olmaydi.	Vazifani qisman bajaradi; rol talablarini to‘liq ochmaydi; kasbiy qaror yoki yechimni asoslashda qiynaladi.	Vazifaning asosiy qismlarini bajaradi; rolni izchil saqlaydi; kasbiy qaror yoki yechimni yetarlicha asoslaydi.	Vazifani to‘liq bajaradi; rolni mustaqil va izchil amalga oshiradi; kasbiy qarorni asoslaydi va kommunikativ maqsadga erishadi.
Tildan foydalanish	Arxitektura terminologiyasini kontekstga mos qo‘llash; grammatik aniqlik; talaffuz; ravonlik; ESP leksikasi	25	Kasbiy terminologiyadan juda cheklangan yoki noto‘g‘ri foydalanadi; grammatik va talaffuz xatolari mazmunni tushunishni qiyinlashtiradi; nutqi uzuq-yuluq.	Terminlardan cheklangan foydalanadi; grammatik va talaffuz xatolari ayrim hollarda muloqotga ta’sir qiladi; ravonlik yetarli emas.	Terminlarni asosan to‘g‘ri va kontekstga mos qo‘llaydi; ayrim xatolar mazmunni tushunishga xalal bermaydi; nutqi asosan ravon.	Kasbiy terminologiyani aniq, o‘rinli va xilma-xil qo‘llaydi; grammatik va talaffuz jihatdan barqaror, ravon va tushunarli nutq namoyon etadi.
Kommunikativ samaradorlik	Savol-javob; mijoz/guruh bilan muloqot; fikrni izchil bayon etish; faol tinglash; navbat almashish; kommunikativ strategiyalar	25	Muloqotni mustaqil davom ettira olmaydi; javoblari vaziyatga yetarli mos emas; suhbatdosh fikriga munosabat bildirish va interaksiyani saqlashda jiddiy qiyinchilik kuzatiladi.	Muloqotda ishtirok etadi, biroq javoblari qisqa; fikrlar o‘rtasidagi izchillik va muloqotni mustaqil davom ettirish yetarli emas.	Muloqotni davom ettiradi; savollarga mazmunan mos javob beradi; fikrini tushunarli va mantiqiy ifodalaydi hamda asosiy kommunikativ strategiyalardan foydalanadi.	Muloqotni faol boshqaradi; savol va e’tirozlarga vaziyatga mos javob beradi; muzokara va taqdimotda kommunikativ strategiyalardan moslashuvchan foydalanadi.
Debrifing sifati	Reflektiv tahlil; o‘z faoliyatini baholash; kuchli/zaif tomonlar; fikr-mulohaza; keyingi takomillashtirish yo‘li	25	O‘z faoliyatini mazmunli tahlil qila olmaydi; aniq kuchli va zaif tomonlarni ajratmaydi; keyingi takomillashtirish yo‘lini belgilamaydi.	Refleksiya yuzaki; ayrim xatolarni umumiy qayd etadi; keyingi rivojlanish yo‘li yetarlicha aniq emas.	Kuchli va zaif tomonlarini aniqlaydi; xatolarini misollar bilan tushuntiradi; fikr-mulohaza asosida ularni tuzatish yo‘lini belgilaydi.	O‘z faoliyatini mezonlar asosida chuqur tahlil qiladi; xatolar sabablarini izohlaydi; fikr-mulohazani umumlashtirib, keyingi simulyatsiya uchun aniq takomillashtirish strategiyasini belgilaydi.

3-jadval. Rubrikaning umumiy baholash chegaralari

Umumiy daraja	Qoniqarsiz	Qoniqarli	Yaxshi	A’lo
Umumiy ball	0–59	60–71	72–91	92–100

RUBRIKANI BAD SIKLIGA INTEGRATSIYALASH

Rubrika faqat Harakat (Action) bosqichi tugagach qo‘yiladigan yakuniy ball jadvali sifatida ishlatilmaydi. Brifing (Briefing) bosqichida talaba vazifa, rol, cheklovlar, tayanch terminlar va baholash mezonlari bilan tanishadi. Bu mezonlarning oldindan ochiqligi talabaga nimaga e’tibor qaratishini ko‘rsatadi. Harakat bosqichida esa o‘qituvchi kuzatiladigan faoliyat dalillarini qayd etadi. Debrifing (Debriefing) bosqichida shu dalillar rubrika mezonlari orqali qayta ko‘rib chiqilib, keyingi vazifa uchun aniq rivojlanish maqsadiga aylantiriladi.



3-rasm. Rubrikaning BAD siklidagi o‘rni va keyingi faoliyatga transfer

Bu siklda Debrifing sifatining alohida mezon sifatida mavjudligi baholashni o‘rganish natijasini baholash (assessment of learning) bilan cheklab qo‘ymaydi. O‘qituvchi bahosi bajarilgan faoliyat haqida mezonli xulosa beradi, o‘zaro fikr-mulohaza boshqa ishtirokchining kuzatuvini qo‘shadi, o‘zini o‘zi baholash esa talabaning o‘z faoliyatini anglashini faollashtiradi. Ushbu uch manba bir-birini mexanik ravishda takrorlaydigan uchta mustaqil yakuniy baho sifatida emas, turli funksiyaga ega dalillar sifatida ishlatiladi.

VAZIFAGA MOS INDIKATORLAR

Rubrikaning to‘rtta mezoni barqaror saqlansa-da, professional senariyga qarab indikatorlarning ko‘rinishi o‘zgaradi. Bu yondashuv baholashning bir xilligini saqlash bilan birga, ESPning kasbiy xususiyatini yo‘qotmaslik imkonini beradi.

4-jadval. Barqaror mezonlar va vazifaga mos faoliyat dalillari

Kasbiy vaziyat	Asosiy kommunikativ talab	Kuzatiladigan faoliyat dalili
Project presentation	Loyihani tushuntirish va asoslash	asosiy g‘oyani aniq bayon qilish; sabab keltirish; signposting; savollarga javob
Client negotiation	Talablarni aniqlash va kelishuvga erishish	clarification; variant taklif qilish; diplomatik e’tiroz; murosali yechim
Technical discussion	Texnik muammoni tushuntirish va yechim taklif qilish	terminologik aniqlik; sabab-oqibat; muammoni aniqlash; yechimni asoslash
Design rationale	Dizayn qarorini himoya qilish	qarorni aytish; mezon keltirish; alternativani qiyoslash; tanlovni himoya qilish
Reflektiv muloqot	Faoliyat asosida rivojlanish nuqtasini aniqlash	dalil keltirish; xato sababini tushuntirish; fikr-mulohazani qayta ishlash; keyingi maqsad

TAHLIL VA MUHOKAMA

Taklif etilayotgan modelning metodik farqi til sifati, professional vazifaga erishish, interaksiya va refleksiyani bir-biriga tenglashtirmasdan, bitta analitik tizimda bog‘lashidadir. Standart gapirish mezonlari arxitektura ESP vazifalariga konkretlashtiriladi: mazmuniy moslik professional maqsadga erishish bilan, leksik resurs kasbiy terminologiya bilan, interaksiya mijoz yoki guruh bilan ishlash bilan, refleksiya esa keyingi faoliyat uchun strategiya belgilash bilan operatsionallashtiriladi. Bu ajratish o‘qituvchiga umumiy taassurot o‘rniga rivojlantirilishi kerak bo‘lgan komponentni ko‘rsatadi.

Baholovchi qarorining shaffofligi uchun deskriptorlar oldindan ochiladi va bir nechta o‘qituvchi ishtirok etsa, namunaviy faoliyat asosida qisqa kalibrlash tavsiya etiladi (Limgomolvilas & Sukserm, 2025). O‘qituvchi bahosi asosiy professional xulosani beradi, o‘zaro baholash va o‘zini o‘zi baholash esa shakllantiruvchi dalil vazifasini bajaradi. Shu tariqa assessment of learning, assessment for learning va assessment as learning funksiyalari professional vazifa → dalil → mezonli baho → debrifing → keyingi maqsad siklida birlashadi.

TAJRIBA-SINOV KONTEKSTIDA RUBRIKANING O‘RNI

Dissertatsiya doirasidagi tajriba-sinov ishlari Toshkent arxitektura-qurilish universiteti, Samarqand davlat arxitektura-qurilish universiteti va Farg‘ona davlat texnika universitetida 223 nafar birinchi kurs arxitektura talabasi ishtirokida tashkil etilgan: tajriba guruhlarida 112, nazorat guruhlarida 111 talaba. Metodologik jihatdan 20 savollik diagnostik pre-test va post-test bo‘yicha inferensial natijalar rubrika ballarining statistik natijasi sifatida talqin qilinmaydi. Diagnostik test kasbiy-til tayyorgarligidagi miqdoriy o‘zgarishni, analitik rubrika esa simulyatsion gapirish faoliyatini mezonlarga asoslangan va shakllantiruvchi baholashni ta’minlagan.

Shu sababli maqolada rubrikaning metodik konstrukti, deskriptorlari va shakllantiruvchi funksiyasi asosiy natija sifatida ko‘rsatiladi; alohida baholovchilararo ishonchlilik yoki rubrika bo‘yicha pre-test/post-test inferensial natijasi mavjud bo‘lmasa, bunday da’vo kiritilmaydi. Kelgusida inter-rater reliability, mezonlar kesimidagi o‘sish, senariylar bo‘yicha barqarorlik va B1–B2+ darajalarda deskriptorlarning ishlashi empirik tekshirilishi mumkin.

5-jadval. Rubrikani dars jarayonida qo‘llash algoritmi

Bosqich	O‘qituvchi/talaba harakati	Natija
1. Vazifani aniqlash	Professional senariy, rol, muammo va kommunikativ maqsad belgilanadi.	Kutilayotgan faoliyat
2. Mezonlarni ochish	To‘rtta mezon va vazifaga mos indikatorlar Briefingda tushuntiriladi.	Transparent mezonlar
3. Faoliyat	Talaba simulyatsion gapirish topshirig‘ini bajaradi; o‘qituvchi dalillarni qayd etadi.	Kuzatiladigan dalil
4. Analitik baholash	Har bir mezon alohida 0–25 oralig‘ida deskriptor asosida baholanadi.	Criterion balls
5. O‘zaro/o‘zini o‘zi refleksiya	Talaba va tengdoshlar aniq dalil asosida fikr-mulohaza beradi.	Shakllantiruvchi dalil
6. Debrifing	Kuchli tomon, muammo sababi va alternativ strategiya aniqlanadi.	Mezonlarga bog‘langan refleksiya
7. Keyingi faoliyat maqsadi	Keyingi simulyatsiya uchun 1–2 o‘lchanadigan maqsad belgilanadi.	Rivojlanish maqsadi

XULOSA VA TAVSIYALAR

Arxitektura ESPda og‘zaki nutq faoliyatini baholash til shakli, professional vazifa va interaksiyani bir-biridan uzib qo‘ymasligi kerak. Shu nuqtayi nazardan, Kasbiy vazifani bajarish, Tildan foydalanish, Kommunikativ samaradorlik va Debrifing sifati mezonlariga asoslangan faoliyatga yo‘naltirilgan analitik rubrika talabaning nimani aytganini emas, professional vaziyatda til orqali nimani bajara olganini ham ko‘rsatishga xizmat qiladi.

Rubrikaning metodik qiymati uchta jihatda namoyon bo‘ladi. Birinchidan, to‘rtta mezon barcha professional senariylarda barqaror qoladi, kuzatiladigan indikatorlar esa vazifa xususiyatiga moslashadi. Ikkinchidan, lingvistik aniqlik, kommunikativ samaradorlik va kasbiy vazifaga erishish alohida baholanib, umumiy taassurotga asoslangan ball berish kamaytiriladi. Uchinchidan, Debrifing sifati orqali baholash keyingi faoliyat uchun rivojlanish maqsadi bilan bog‘lanadi.

Amaliyot uchun quyidagilar tavsiya etiladi: rubrika mezonlarini Brifing bosqichidayoq talabaga ochiq berish; Harakat jarayonida ball emas, avvalo kuzatiladigan dalil qayd etish; o‘qituvchi bahosini o‘zaro va o‘zini o‘zi baholash bilan funksional ravishda uyg‘unlashtirish; turli baholovchilar ishtirok etganda qisqa kalibrlash mashg‘uloti (calibration session) o‘tkazish; Debrifing yakunida keyingi simulyatsiya uchun bitta yoki ikkita aniq ko‘chirish maqsadi (transfer target) belgilash. Keyingi tadqiqotlarda rubrikaning baholovchilararo ishonchlilik ko‘rsatkichlari, turli professional topshiriqlar bo‘yicha barqarorligi va B1–B2+ darajalarda deskriptorlarning ishlashi empirik tekshirilishi maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom’s taxonomy of educational objectives. Longman.
2. Canale, M., & Swain, M. (1980). Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied Linguistics, 1(1), 1–47.
3. Council of Europe. (2020). Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume. Council of Europe Publishing.
4. Daud, A., Chowdhury, R., Mahdum, M., & Mustafa, M. N. (2020). Mini-seminar project: An authentic assessment practice in speaking class for advanced students. Journal of Education and Learning (EduLearn), 14(4), 509–516. https://doi.org/10.11591/edulearn.v14i4.16429
5. Davis, J. McE., Norris, J. M., Malone, M. E., McKay, T. H., & Son, Y.-A. (Eds.). (2018). Useful assessment and evaluation in language education. Georgetown University Press.
6. Educational Testing Service. (2024). TOEFL iBT® speaking rubrics. Educational Testing Service.
7. Hijikata, Y., & Min, S. (2021). Systematic research synthesis on rating in ESP speaking assessments.
8. IELTS. (2025). IELTS speaking band descriptors. IELTS.
9. Iliopoulou, K., Anastasiadou, A., Karountzou, G., & Zorbas, V. (Eds.). (2022). Exploring alternative assessment techniques in language classrooms. Nova Science Publishers. https://doi.org/10.52305/HIXG3653
10. Kolb, D. A. (2015). Experiential learning: Experience as the source of learning and development (2nd ed.). Pearson Education.
11. Leńko-Szymańska, A. (2020). Defining and assessing language proficiency. In A. Leńko-Szymańska (Ed.), Language assessment: Principles and classroom practices.

12. Limgomolvilas, S., & Sukserm, P. (2025). Examining rater reliability when using an analytical rubric for oral presentation assessments. LEARN Journal: Language Education and Acquisition Research Network, 18(1), 110–134. https://doi.org/10.70730/JQGY9980
13. Phakiti, A. (2025). Language testing and assessment: From theory to practice. Bloomsbury Academic.
14. Ravshanova, M. (2024). Designing tasks to assess speaking: Balancing interaction and accuracy. Journal of Modern Educational Achievements, 10, 154–162.
15. Samee, Z., & Kulsoom, T. (2026). Assessing spoken English development using an adapted analytic rubric: Evidence from a classroom observation study. The Critical Review of Social Sciences Studies, 4(1), 1092–1100.
16. Shokirov, B. I., & Ruzimov, U. (2026). Human-AI collaboration in ESP simulations for architecture students: A BAD-model framework for reflective debriefing. “Oliy ta’limda inson va sun’iy intellekt hamkorligi: ta’lim kelajagi” Respublika ilmiy-amaliy anjumani, 314–321. https://doi.org/10.5281/zenodo.22896776
17. Stevens, D. D., & Levi, A. J. (2013). Introduction to rubrics: An assessment tool to save grading time, convey effective feedback, and promote student learning (2nd ed.). Stylus Publishing.